Homologikus dimenziók, homologikus sejtések

Diplomamunka

Írta: Kővári Péter Viktor

Matematikus MSc

Témavezető: Dr. Ágoston István

egyetemi docens

Algebra és Számelmélet Tanszék

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Természettudományi Kar

Budapest, 2023.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni témavezetőmnek, Dr. Ágoston Istvánnak, a hasznos tanácsait, illetve a segítőkészségét, amivel válaszolt a kérdéseimre. Továbbá szeretnék köszönetet mondani édesanyámnak, aki mindvégig támogatott a diplomamunka megírása alatt.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés

A homologikus algebrai fogalmak, módszerek a topológiából erednek, azonban tisztán algebrai eszközökkel is felépíthetők és tárgyalhatók, illetve algebrai eredmények felhasználásával újabb állítások, tételek igazolhatók. A topológiából eredő homologikus algebrai módszerek a gyűrűelméleten belül is kiválóan alkalmazhatók, például a modulusok reprezentációelméletében (Auslander–Reiten-sorozatok és -gráfok).

Számos dimenziófogalom definiálható a homologikus algebrában. A diplomamunkám célja homologikus dimenziók bemutatása, illetve néhány hozzájuk kapcsolódó, jellemzően általánosan megoldatlan, azonban speciális esetekben igazolt sejtés ismertetése. Illusztrációként bemutatom az általánosított Nakayama-sejtés bizonyítását egy speciális esetben Dräxler és Happel nyomán.

A homologikus algebrában fontos szerepet játszanak a gráfalgebrák. Könnyen kezelhetők, és Gabriel tétele szerint az algebrák egy nagy osztálya megadható gráfalgebrák segítségével. Az ún. Nakayama-algebrák egyszerűségükből kifolyólag, mivel a gráfjuk könnyen leírható, széles körben alkalmazhatók az algebrában. A dolgozatomban körüljárok néhány Nakayama-algebrákhoz kapcsolódó fontosabb állítást. A véges dimenziós algebrák érdekes invariánsa a finitisztikus dimenzió. Nemrég találtak egy viszonylag egyszerű módszert, amellyel kiszámítható a finitisztikus dimenzió Nakayama-algebrák esetén. Ezt a módszert ismertetem Ringel cikke alapján, illetve saját példákat hozok az alkalmazására: minden n természetes számra megadok egy olyan összefüggő Nakayama-algebrát, amelynek végtelen a globális dimenziója, és n a finitisztikus dimenziója.

A dolgozatomban a gyűrűk mindig egységelemesek, a modulusok pedig, ha másként nem jelzem, jobb oldaliak. Mod-R, illetve R-Mod jelöli a jobb, illetve a bal oldali modulusok kategóriáját, továbbá mod-R, illetve R-mod jelöli a jobb, illetve a bal oldali végesen generált modulusok kategóriáját. Az algebrák mindig asszociatívak. Számos állítás, illetve sejtés megfogalmazható általánosabban, ún. Artin-algebrákra, azonban én az egyszerűség kedvéért véges dimenziós K-algebrákra mondom ki őket, ahol K test. Az olvasóról feltételezem, hogy jártas a gyűrűelméletben, így az alapvető fogalmakat nem definiálom, illetve ismertebb állításokat bizonyítás nélkül használok. Így például az Ext funktorokat sem vezetem be külön, hiszen az alapoktól való felépítésük hosszadalmas lenne.

2. Homologikus dimenziók, homologikus sejtések

2.1. Alapfogalmak

Ebben az alfejezetben definiálok néhány fogalmat, amelyekre szükség lesz a homologikus algebrai problémák megértéséhez. Ezek a legtöbb gyűrűelmélettel, illetve homologikus algebrával foglalkozó könyvben megtalálhatók, lásd például [1, 16].

2.1.1. Definíció. Legyen M modulus. Az $N \leq M$ részmodulusra azt mondjuk, hogy M *lényeges részmodulusa*, ha fennáll, hogy $H \leq M$ és $H \cap N = 0$ esetén $H = 0$. Jelölés: $N \trianglelefteq M$.

2.1.2. Definíció. Legyenek M és I modulusok, $i : M \hookrightarrow I$ beágyazás. Azt mondjuk, hogy az (I, i) pár az M modulus *injektív burka*, ha I injektív, és $M \simeq \operatorname{im} i \trianglelefteq I$. Jelölés: $I = I(M)$. Szokás az $I(M)$ modulust is az M injektív burkának nevezni.

2.1.3. Tétel. Tetszőleges M modulusnak létezik $I(M)$ injektív burka, és ez izomorfizmus erejéig egyértelmű.

2.1.4. Megjegyzés. Azt, hogy miért az i beágyazással definiáljuk az injektív burkot, az alábbi példa magyarázza:

2.1.5. Példa. Létezhet $I(M)$-nek olyan M-mel izomorf részmodulusa, amelynek $I(M)$ nem injektív burka. Legyen például

$$N = \bigoplus_{j=1}^{\infty} M_j,$$

ahol $M_j \simeq M \not\simeq 0$ minden j-re. Legyen $I(N)$ az injektív burok az $i : N \hookrightarrow I(N)$ beágyazással. Tekintsük N alábbi részmodulusát:

$$N' = 0 \oplus \bigoplus_{j=2}^{\infty} M_j.$$

Nyilván $N' \simeq N$, azonban $i(N') \ntrianglelefteq I(N)$, mivel

$$i(M_1 \oplus \bigoplus_{j=2}^{\infty} 0_j) \cap i(N') = 0,$$

ahol $0_j \simeq 0$ minden j-re, azonban

$$i(M_1 \oplus \bigoplus_{j=2}^{\infty} 0_j) \neq 0.$$

2.1.6. Megjegyzés. A továbbiakban, ha ez nem okoz félreértést, mi is az $I(M)$ modulusra fogunk hivatkozni az M injektív burkaként.

2.1.7. Definíció. Legyen M modulus. Az $N \leq M$ részmodulusra azt mondjuk, hogy M *felesleges részmodulusa*, ha fennáll, hogy $H \leq M$ és $N + H = M$ esetén $H = M$. Jelölés: $N \ll M$.

2.1.8. Definíció. Legyenek M és P modulusok, $p : P \to M$ szürjektív homomorfizmus. Azt mondjuk, hogy a (P, p) pár az M modulus *projektív fedője*, ha P projektív, és $\ker p \ll P$. Jelölés: $P = P(M)$. Szokás a $P(M)$ modulust is az M projektív fedőjének nevezni.

2.1.9. Tétel. Nem minden modulusnak létezik projektív fedője, azonban ha létezik, akkor az izomorfizmus erejéig egyértelmű.

2.1.10. Megjegyzés. Amennyiben egyértelmű, hogy mi a $p : P \to P(M)$ szürjektív homomorfizmus, gyakran a $P(M)$ modulusra utalunk projektív fedőként.

2.1.11. Megjegyzés. A lényeges és a felesleges részmodulus, illetve az injektív burok és a projektív fedő duális fogalmak.

2.1.12. Definíció. Azt mondjuk, hogy az R gyűrű *jobbperfekt*, ha minden M_R modulusnak van projektív fedője. A *balperfekt* gyűrű ezzel analóg módon definiálható.

2.1.13. Megjegyzés. (Lásd [6].) Ha R jobb-Artin-gyűrű, akkor R jobbperfekt és balperfekt.

A jobbperfekt gyűrűk definíciójának a gyengítésével jutunk a szemiperfekt gyűrűk fogalmához:

2.1.14. Definíció. Az R gyűrűt *szemiperfektnek* nevezzük, ha minden egyszerű R-modulusnak létezik projektív fedője. Ez a definíció azzal ekvivalens, hogy minden végesen generált R-modulusnak létezik projektív fedője, illetve azzal is, hogy R Jacobson-radikálja szerinti faktora féligegyszerű, és az idempotens elemek felemelhetők modulo a Jacobson-radikál.

2.1.15. Definíció. Legyenek X és Y modulusok. Azt mondjuk, hogy az $f : X \to Y$ morfizmus *komagja* az $Y/\operatorname{im} f$ faktormodulus. Jelölés: $\operatorname{coker} f$.

2.1.16. Definíció. Az M modulus *injektív (ko)feloldása* alatt az alábbi (véges vagy végtelen) egzakt sorozatot értjük:

$$0 \to M \to I_0 \to I_1 \to I_2 \to \dots,$$

ahol minden n természetes számra I_n injektív. Legyen C_{n+2} az $I_n \to I_{n+1}$ morfizmus komagja, C_1 az $M \to I_0$ morfizmus komagja, míg $C_0 = M$. Ekkor azt mondjuk, hogy C_n az *n-edik kosyzygymodulus*. Az *injektív kofeloldást minimálisnak* nevezzük, ha $C_n \trianglelefteq I_n$ injektív burok minden n-re.

2.1.17. Megjegyzés. Minden modulusnak létezik injektív kofeloldása, illetve minimális injektív kofeloldása, továbbá a minimális injektív kofeloldás (valamilyen természetes értelemben) egyértelmű. Vegyük észre, hogy a

$$0 \to C_n \to I_n \to C_{n+1} \to 0$$

sorozat minden n-re rövid egzakt sorozat.

2.1.18. Definíció. Az M modulus *projektív feloldása* alatt az alábbi (véges vagy végtelen) egzakt sorozatot értjük:

$$\ldots \to P_2 \to P_1 \to P_0 \to M \to 0,$$

ahol minden n természetes számra P_n projektív. Legyen K_{n+2} a $P_{n+1} \to P_n$ morfizmus magja, K_1 a $P_0 \to M$ morfizmus magja, míg $K_0 = M$. Ekkor azt mondjuk, hogy K_n az *n-edik syzygymodulus.* A *projektív feloldást minimálisnak* nevezzük, ha $P_n \xrightarrow{p_n} K_n \to 0$ projektív fedő minden n-re, azaz $\ker p_n = K_{n+1} \ll P_n$.

2.1.19. Megjegyzés. Minden modulusnak létezik projektív feloldása, illetve ha létezik a minimális projektív feloldás, akkor az (valamilyen természetes értelemben) egyértelmű. Ha R jobbperfekt, akkor létezik minimális projektív feloldás. Vegyük észre, hogy a

$$0 \to K_{n+1} \to P_n \to K_n \to 0$$

sorozat minden n-re rövid egzakt sorozat.

2.1.20. Állítás. (Dimenzióeltolás) Legyen az N modulus injektív kofeloldása az alábbi egzakt sorozat:

$$0 \to N \to I_0 \to I_1 \to I_2 \to \ldots,$$

továbbá $C_1, \ldots, C_n, \ldots$ a megfelelő kosyzygyk. Ekkor

$$\mathrm{Ext}^n(M, N) = \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1) = \ldots = \mathrm{Ext}^1(M, C_{n-1})$$

tetszőleges M modulusra, illetve n pozitív egészre.

Bizonyítás. Legyen $C_0 = N$. $n = 1$-re nyilván igaz az állítás. Tegyük fel, hogy $n \geq 2$, majd alkalmazzuk az Ext funktort az alábbi rövid egzakt sorozatokra:

$$0 \to C_i \to I_i \to C_{i+1} \to 0.$$

Ekkor $i = 0$ esetén az alábbi hosszú egzakt sorozatot kapjuk:

$$\ldots \to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, N) \to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, I_0) \to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1) \to$$

$$\to \mathrm{Ext}^{n}(M, N) \to \mathrm{Ext}^{n}(M, I_0) \to \mathrm{Ext}^{n}(M, C_1) \to \ldots$$

Mivel I_0 injektív, így

$$\mathrm{Ext}^{n-1}(M, I_0) = \mathrm{Ext}^{n}(M, I_0) = 0,$$

tehát

$$\mathrm{Ext}^{n}(M, N) \simeq \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1).$$

$n = 2$ esetén kész vagyunk, így feltehető, hogy $n \geq 3$. Hasonlóan kapjuk $i = 1$ esetén az alábbi hosszú egzakt sorozatot:

$$\ldots \to \mathrm{Ext}^{n-2}(M, C_1) \to \mathrm{Ext}^{n-2}(M, I_1) \to \mathrm{Ext}^{n-2}(M, C_2) \to$$

$$\to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1) \to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, I_1) \to \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_2) \to \ldots$$

Mivel I_1 injektív, így

$$\mathrm{Ext}^{n-2}(M, I_1) = \mathrm{Ext}^{n-1}(M, I_1) = 0,$$

tehát

$$\mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1) \simeq \mathrm{Ext}^{n-2}(M, C_2).$$

Az eddigiekhez hasonlóan folytatva ezt az eljárást kapjuk, hogy

$$\mathrm{Ext}^{n}(M, N) \simeq \mathrm{Ext}^{n-1}(M, C_1) \simeq \mathrm{Ext}^{n-2}(M, C_2) \simeq \ldots \simeq \mathrm{Ext}^{1}(M, C_{n-1}).$$

2.1.21. Megjegyzés. Projektív feloldásból kiindulva hasonló formula adódik dimenzióeltolásra.

Fontos algebraosztályt képeznek a gráfalgebrák, a segítségükkel számos példa konstruálható a homologikus algebrában.

2.1.22. Definíció. Legyen $\Gamma = (V, E)$ irányított (véges vagy végtelen) gráf, amely tartalmazhat hurok-, illetve többszörös éleket is. A szokásos módon V a csúcsok, E az élek halmaza. Legyen K test, ekkor a $K\Gamma$ *gráfalgebra* az összes irányított útból álló bázis generátuma (mint vektortér). Út alatt itt irányított élek egymáshoz illeszkedő sorozatát értjük, szokás az ilyet pontosabban élsorozatnak is nevezni. A csúcsokat nulla hosszúságú, a hurokéleket pedig egy hosszúságú utaknak tekintjük (azonos kiindulási és végpontokkal). Két báziselem (irányított út) szorzatát értelmezzük az alábbi módon: ha az a út végpontja megegyezik a b út kiindulási pontjával, akkor az ab szorzat a két út egymás után fűzésével kapott út, különben pedig 0. A gráfalgebrában a szorzást a báziselemeken megadott szorzás disztributív kiterjesztéseként definiáljuk.

Könnyen látható, hogy $K\Gamma$-nak pontosan akkor van egységeleme, ha V véges; ekkor az egységelem az összes csúcs összege. $K\Gamma$ pontosan akkor véges dimenziós, ha Γ véges (azaz V és E is véges) és aciklikus, azaz nincs benne irányított kör. A továbbiakban általában feltesszük, hogy a gráf véges, de azt nem feltétlenül, hogy aciklikus.

A $K\Gamma$ algebrának olyan I ideáljait szeretnénk definiálni, amelyekre a $K\Gamma/I$ faktornak ugyanaz a gráfja, mint a $K\Gamma$ algebrának, és a faktor véges dimenziós. Az $I \lhd K\Gamma$ ideált *megengedhető ideálnak* nevezzük, ha létezik n természetes szám, hogy I tartalmazza az összes n hosszú utat (ekkor az összes legalább n hosszút is tartalmazza), továbbá I generálható olyan elemek által, amelyek legalább 2 hosszú utak lineáris kombinációi. Az első feltétel azt garantálja, hogy a faktoralgebra véges dimenziós, míg a második feltételnek az a jelentősége, hogy a faktoralgebra ún. Gabriel-gráfja megegyezzen Γ-val.

A gráfalgebrák faktorainak jelentőségét illusztrálja Gabriel tétele. Mielőtt azonban ezt kimondanánk, szükségünk lesz az ún. bázisgyűrűk fogalmára.

2.1.23. Definíció. Az R szemiperfekt gyűrűt *bázisgyűrűnek* nevezzük, ha a Jacobson-radikálja szerinti faktora előáll ferdetestek direkt összegeként. Ez a definíció azzal ekvivalens, hogy R direkt felbonthatatlanok direkt összegére való felbontásában a direkt felbonthatatlan összeadandók páronként nem izomorfak.

2.1.24. Tétel. (Gabriel) Ha K algebrailag zárt, A pedig K feletti véges dimenziós bázisalgebra, akkor egyértelműen létezik Γ irányított gráf, és létezik (nem feltétlenül egyértelműen) $I \lhd K\Gamma$ megengedhető ideál, hogy $A \simeq K\Gamma/I$. Γ-t az A algebra Gabriel-gráfjának nevezzük.

2.1.25. Megjegyzés. Megmutatható, hogy tetszőleges A véges dimenziós algebra moduluskategóriája ekvivalens egy B bázisalgebra moduluskategóriájával. Azt mondjuk ilyenkor, hogy A és B *Morita-ekvivalensek*. Vagyis Gabriel tétele szerint algebrailag zárt test feletti algebra modulusait vizsgálhatjuk úgy, hogy egy gráfalgebra faktora feletti modulusokat tekintünk.

2.2. Homologikus dimenziók

Ebben az alfejezetben definiálok néhány fajta homologikus dimenziót, és bemutatok néhány klasszikus tételt, ezek megtalálhatók például a [16] könyvben.

2.2.1. Definíció. Legyen M modulus. Azt mondjuk, hogy M *injektív dimenziója* n (jelölés: $\operatorname{id} M = n$), ha M-nek létezik

$$0 \to M \to I_0 \to \ldots \to I_n \to 0$$

n hosszú injektív kofeloldása, de rövidebb nem. M injektív dimenziója végtelen, ha nem létezik M-nek véges injektív kofeloldása (jelölés: $\operatorname{id} M = \infty$).

Az Ext funktor segítségével az alábbi módon jellemezhető az injektív dimenzió:

2.2.2. Állítás. Legyen az M modulus injektív dimenziója véges. Ekkor az alábbiak ekvivalensek:

1. $\mathrm{id}\, M = n$.
2. Létezik N modulus, hogy $\mathrm{Ext}^n(N, M) \neq 0$, és minden K modulusra $\mathrm{Ext}^{n+1}(K, M) = 0$.
3. Minden $i \leq n$-hez létezik N_i modulus, hogy $\mathrm{Ext}^i(N_i, M) \neq 0$, és minden K modulusra és $m > n$-re $\mathrm{Ext}^m(K, M) = 0$.

2.2.3. Definíció. Legyen M modulus. Azt mondjuk, hogy M *projektív dimenziója* n (jelölés: $\mathrm{pd}\, M = n$), ha M-nek létezik

$$0 \to P_n \to \ldots \to P_0 \to M \to 0$$

n hosszú projektív feloldása, de rövidebb nem. M projektív dimenziója végtelen, ha nem létezik M-nek véges projektív feloldása (jelölés: $\mathrm{pd}\, M = \infty$).

Az Ext funktor segítségével az alábbi módon jellemezhető a projektív dimenzió:

2.2.4. Állítás. Legyen az M modulus projektív dimenziója véges. Ekkor az alábbiak ekvivalensek:

1. $\mathrm{pd}\, M = n$.
2. Létezik N modulus, hogy $\mathrm{Ext}^n(M, N) \neq 0$, és minden K modulusra $\mathrm{Ext}^{n+1}(M, K) = 0$.
3. Minden $i \leq n$-hez létezik N_i modulus, hogy $\mathrm{Ext}^i(M, N_i) \neq 0$, és minden K modulusra és $m > n$-re $\mathrm{Ext}^m(M, K) = 0$.

2.2.5. Definíció. (Lásd például [4].) Az R gyűrű *jobb oldali globális dimenzióját* az alábbi módon definiáljuk:

$$\mathrm{r.gl.dim}\, R = \sup\{\mathrm{pd}\, M : M \in \text{Mod-}R\},$$

ehhez hasonlóan R *bal oldali globális dimenziója*:

$$\mathrm{l.gl.dim}\, R = \sup\{\mathrm{pd}\, M : M \in R\text{-Mod}\}.$$

2.2.6. Állítás.

$$\sup\{\operatorname{pd} M : M \in \text{Mod-}R\} = \sup\{\operatorname{id} M : M \in \text{Mod-}R\}.$$

Bizonyítás. A 2.2.2 és a 2.2.4 állítás alapján látható, hogy mindkét szuprémum egyenlő az alábbi szuprémummal:

$$\sup\{n : \exists M, N \in \text{Mod-}R : \operatorname{Ext}^n(M, N) \neq 0\}.$$

Könnyen látható, hogy $\text{r.gl.dim}\, R$ pontosan akkor 0, ha minden R-modulus projektív, ami azzal ekvivalens, hogy R féligegyszerű. A féligegyszerűség kétoldali feltétel, így az alábbi állítást kapjuk:

2.2.7. Állítás. Az alábbiak ekvivalensek:

1. $\text{r.gl.dim}\, R = 0$.
2. R féligegyszerű.
3. R^{op} féligegyszerű.
4. $\text{l.gl.dim}\, R = 0$.

Ebből következik, hogy amennyiben valamelyik globális dimenzió nem 0, akkor a másik sem az; továbbá Jategaonkar példáiból látható, hogy a kétféle dimenzió értéke tetszőleges (k, l) lehet, ha $1 \leq k, l \leq \infty$. Pontosabban, Jategaonkar az alábbit igazolta:

2.2.8. Megjegyzés. (Lásd [11].) Legyen R bal-Noether gyűrű. Ekkor

$$\text{l.gl.dim}\, R \leq \text{r.gl.dim}\, R.$$

Minden (k, l) párhoz, ahol $1 \leq k \leq l \leq \infty$, létezik $R_{k,l}$ bal-Noether-gyűrű, hogy $\text{l.gl.dim}\, R_{k,l} = k$ és $\text{r.gl.dim}\, R_{k,l} = l$.

Ugyanakkor véges dimenziós K-algebrák esetén a K-dualitás miatt a jobb, illetve a bal oldali globális dimenzió megegyezik, ezért ilyenkor csak globális dimenzióról fogunk beszélni:

2.2.9. Megjegyzés. Ha K test és A véges dimenziós K-algebra, akkor $\mathrm{r.gl.dim}\, A = \mathrm{l.gl.dim}\, A$.

2.2.10. Tétel. (Auslander)

$$\mathrm{r.gl.dim}\, R = \sup\{\mathrm{pd}\, R/I : I_R \leq R_R\}.$$

Bizonyítás. Ha $\sup\{\mathrm{pd}\, R/I : I_R \leq R_R\} = \infty$, akkor $\mathrm{r.gl.dim}\, R = \infty$, tehát készen vagyunk. Tegyük fel, hogy a szuprémum véges: $\sup\{\mathrm{pd}\, R/I : I_R \leq R_R\} = n$. Ekkor minden I jobbideálra $\mathrm{Ext}^{n+1}(R/I, -) = 0$. Ahhoz, hogy $\mathrm{r.gl.dim}\, R = n$ is teljesüljön, elég, ha $\mathrm{Ext}^{n+1}(-, N) = 0$ fennáll minden N modulusra. Vegyük N egy injektív kofeloldását:

$$0 \to N \to I_0 \to I_1 \to \ldots \to I_n \to I_{n+1} \ldots,$$

ahol $C_1, \ldots, C_n, \ldots$ a megfelelő kosyzygyk. Ekkor $\mathrm{Ext}^{n+1}(M, N)$-et felírhatjuk a kosyzygyk és alacsonyabb rendű Ext funktorok segítségével, a dimenzióeltolás szokásos módszerével:

$$\mathrm{Ext}^{n+1}(M, N) = \mathrm{Ext}^{n}(M, C_1) = \ldots = \mathrm{Ext}^{1}(M, C_n).$$

Legyen $M = R/I$, ekkor a korábbiak alapján

$$\mathrm{Ext}^{1}(R/I, C_n) = \mathrm{Ext}^{n+1}(R/I, N) = 0.$$

Lássuk be, hogy C_n injektív, mert ekkor $\mathrm{Ext}^{1}(-, C_n) = 0$ miatt

$$\mathrm{Ext}^{n+1}(M, N) = \mathrm{Ext}^{1}(M, C_n) = 0$$

tetszőleges M modulusra, azaz készen vagyunk. C_n injektivitásához a Baer-kritériumot használjuk, azaz azt kell belátni, hogy tetszőleges I jobbideálra az $f : I \to C_n$ morfizmus kiterjeszthető az $i : I \hookrightarrow R$ beágyazáson átvezetve egy $\bar{f} : R \to C_n$ morfizmussá. Tekintsük az alábbi diagramot:

$$\begin{tikzcd}
0 \arrow[r] & I \arrow[r, "i"] \arrow[d, "f"] & R \arrow[r] \arrow[d] \arrow[dl, dashed, "\bar{f}"] & R/I \arrow[r] \arrow[d, equal] & 0 \\
0 \arrow[r] & C_n \arrow[r] & \tilde{R} \arrow[r] & R/I \arrow[r] & 0
\end{tikzcd}$$

Az $\bar{f} : R \to C_n$ morfizmus pontosan akkor létezik, ha a második rövid egzakt sorozat felhasad. $\mathrm{Ext}^1(R/I, C_n) = 0$ miatt viszont a második rövid egzakt sorozat valóban felhasad, ezzel beláttuk a tételt.

2.2.11. Tétel. Legyen az R gyűrű jobb-Artin, ekkor

$$\mathrm{r.gl.dim}\, R = \max\{\mathrm{pd}\, S : S \in \text{Mod-}R \text{ egyszerű}\}.$$

Bizonyítás. R jobb-Artin, így a Hopkins–Levitzki-tétel szerint jobb-Noether is, tehát R kompzícióláncának hossza véges. A Jordan–Hölder-tétel szerint a kompozíciófaktorok egyértelműek, továbbá minden egyszerű modulus előáll egy maximális jobbideál szerinti faktorként, így véges sok egyszerű modulus van, tehát a képlet jobb oldalán vehető maximum. Az előző tétel alapján elég az R/I alakú ciklikus modulusokat vizsgálni, ezek jobb-Artinok, így véges hosszú a kompozícióláncuk. Ha

$$0 \to N \to K \to M \to 0$$

rövid egzakt sorozat, akkor $\mathrm{pd}\, K \leq \max\{\mathrm{pd}\, N, \mathrm{pd}\, M\}$. Ezt felhasználva, a kompozícióhosszra vonatkozó indukcióval kapjuk a tétel állítását.

2.2.12. Példa. Az előző tétel alapján tetszőleges K test globális dimenziója 0, mivel egyedül K egyszerű K-modulus, és K projektív. Ez abból is következik, hogy K féligegyszerű.

2.2.13. Tétel. Legyen R gyűrű, $R[x]$ pedig a felette vett polinomgyűrű, ekkor

$$\operatorname{l.gl.dim} R[x] = \operatorname{l.gl.dim} R + 1,$$

ha valamelyik globális dimenzió végtelen, akkor a másik is az.

2.2.14. Következmény. (Hilbert syzygytétele) Legyen K test, ekkor

$$\operatorname{l.gl.dim} K[x_1, \ldots, x_n] = n.$$

Bizonyítás. Alkalmazzuk n-szer az előző tételt kihasználva, hogy K-nak 0 a globális dimenziója.

2.2.15. Definíció. (Lásd [17, 3, 4, 6].) Az R gyűrű *(kis, injektív) finitisztikus dimenzióját* az alábbi módon definiáljuk:

$$\operatorname{i.fin.dim} R = \sup\{\operatorname{id} M : M \in \text{mod-}R, \operatorname{id} M < \infty\},$$

ehhez hasonlóan R *(kis, projektív) finitisztikus dimenziója*:

$$\operatorname{p.fin.dim} R = \sup\{\operatorname{pd} M : M \in \text{mod-}R, \operatorname{pd} M < \infty\}.$$

2.2.16. Definíció. (Lásd [17, 6].) Az R gyűrű *(nagy, injektív) finitisztikus dimenzióját* az alábbi módon definiáljuk:

$$\operatorname{i.Fin.dim} R = \sup\{\operatorname{id} M : M \in \text{Mod-}R, \operatorname{id} M < \infty\},$$

ehhez hasonlóan R *(nagy, projektív) finitisztikus dimenziója*:

$$\operatorname{p.Fin.dim} R = \sup\{\operatorname{pd} M : M \in \text{Mod-}R, \operatorname{pd} M < \infty\}.$$

Néhány éve találtak egy viszonylag egyszerű módszert a finitisztikus dimenzió kiszámítására az ún. Nakayama-algebrák esetében, ezt később bemutatom, illetve példákat is hozok az alkalmazására.

2.2.17. Definíció. (Lásd [19].) Legyen A véges dimenziós K-algebra. *A domináns dimenzióját* az alábbi módon definiáljuk: Vegyük A minimális injektív kofeloldását (amennyiben ez véges, tekintsünk rá olyan végtelen kofeloldásként, amelynek egy indextől kezdve minden tagja 0):

$$0 \to A \to I_0 \to I_1 \to I_2 \to \dots .$$

A domináns dimenziója legyen

$$\operatorname{domdim} A = \inf\{n : \operatorname{pd} I_n > 0\}.$$

2.3. Homologikus sejtések

Számos sejtést lehet megfogalmazni a különféle homologikus dimenziókkal kapcsolatban, a továbbiakban ismertetek néhányat. Ezek közül az egyik legérdekesebb a régóta megoldatlan finitisztikusdimenzió-sejtés. A következő sejtéseket kicsit általánosabb esetben is lehetne vizsgálni, ún. Artin-algebrákra (amelyeket alább definiálok); azonban az egyszerűség kedvéért a továbbiakban véges dimenziós K-algebrákkal fogok foglalkozni. Az itt ismertetett definíciók megtalálhatók például a [16] könyvben.

2.3.1. Definíció. Azt mondjuk, hogy A *Artin-algebra*, ha A algebra és A_R végesen generált R-modulus az R kommutatív Artin-gyűrű felett.

2.3.2. Sejtés. (Finitisztikusdimenzió-sejtés, lásd például [21].) Legyen A véges dimenziós K-algebra. A sejtés szerint $\text{p.fin.dim}\, A$ ($\text{i.fin.dim}\, A$) véges, illetve az erősebb verzió szerint $\text{p.Fin.dim}\, A$ ($\text{i.Fin.dim}\, A$) véges.

2.3.3. Sejtés. (Lásd például [21].) Egy másik sejtés szerint (korábban ezt is emlegették finitisztikusdimenzió-sejtésként)

$$\text{p.fin.dim}\, A = \text{p.Fin.dim}\, A \quad (\text{i.fin.dim}\, A = \text{i.Fin.dim}\, A).$$

Ez a sejtés azonban nem igaz. Zimmermann-Huisgen adott először példát olyan véges dimenziós K-algebrákra, amelyeknek a kis, illetve a nagy finitisztikus dimenziója nem egyenlő [20]. Néhány évvel később Smalø megmutatta, hogy a nagy, illetve a kis finitisztikus dimenzió különbségének a szuprémuma valójában végtelen [18]. Természetesen ettől függetlenül még lehet mindkét finitisztikus dimenzió véges.

2.3.4. Sejtés. (Nakayama-sejtés, lásd [14, 13, 5].) Legyen A véges dimenziós K-algebra. A sejtés szerint, ha $\text{domdim}\, A = \infty$, azaz A minimális injektív kofeloldásában minden modulus projektív, akkor A öninjektív, azaz az A_A modulus injektív.

2.3.5. Sejtés. (Általánosított Nakayama-sejtés, lásd [5].) Legyen A véges dimenziós K-algebra, továbbá legyen

$$0 \to A \to I_0 \to I_1 \to I_2 \to \dots$$

a minimális injektív kofeloldása. A sejtés szerint minden direkt felbonthatatlan injektív A-modulus valamely I_n direkt összeadandója, ahol I_n az egyik a minimális injektív kofeloldásban előforduló modulus.

Az általánosított Nakayama-sejtésből valóban következik a Nakayama-sejtés [5, 8]. A finitisztikusdimenzió-sejtésből szintén következik a Nakayama-sejtés [6, 7]. A finitisztikusdimenzió-sejtést számos speciális esetben sikerült igazolni, például az alábbiban:

2.3.6. Tétel. (Green, Zimmermann-Huisgen, lásd [10].) Legyen A bázisalgebra és bal-Artin-gyűrű, amelyre $J^3 = 0$, ahol J a Jacobson-radikált jelöli. Ekkor A finitisztikus dimenziója véges, azaz $\text{p.fin.dim}\, A < \infty$.

Itt az általánosított Nakayama-sejtés bizonyítását mutatom be egy speciális esetre. Ehhez először a reprezentációvéges algebrák fogalmát definiálom:

2.3.7. Definíció. Legyen A K-algebra. Azt mondjuk, hogy A *reprezentációvéges*, ha a direkt felbonthatatlan modulusok véges sok izomorfiatípusba sorolhatók.

2.3.8. Tétel. (Dräxler, Happel, lásd [7].) Legyen A véges dimenziós K-algebra, jelölje J a Jacobson-radikált. Ha $J^{2l+1} = 0$, és A/J^l reprezentációvéges valamely l természetes számra, akkor A-ra igaz az általánosított Nakayama-sejtés.

2.3.9. Megjegyzés. $J^3 = 0$ esetén, mivel A/J automatikusan reprezentációvéges, így ekkor igaz az általánosított Nakayama-sejtés.

A jobb oldali általánosított Nakayama-sejtés szerint minden direkt felbonthatatlan injektív modulus valamely I_n direkt összeadandója. A direkt felbonthatatlan injektív modulusok az egyszerű modulusok injektív burkai, így ez azzal ekvivalens, hogy minden S_A egyszerűre $I(S)$ valamely I_n direkt összeadandója. Ezt dualizálva (a $D = \mathrm{Hom}_K(-, K)$ szokásos dualitással) az A injektív kofeloldásából DA projektív feloldását kapjuk, ahol $P_n = D(I_n)$, így a sejtés azzal ekvivalens, hogy minden ${}_AS$ egyszerűre $P(S)$ valamely P_n direkt összeadandója. Jelölje $\Omega^n M$ M minimális projektív feloldásának az n-edik syzygyjét. Használjuk a dimenzióeltolást. Mivel S egyszerű, Hom-ig is elmehetünk. Továbbá használjuk ki, hogy

$$P_n/\mathrm{rad}\, P_n \simeq \Omega^n DA/\mathrm{rad}\, (\Omega^n DA).$$

Így azt kapjuk, hogy

$$\mathrm{Ext}^n(DA, S) \simeq \mathrm{Ext}^1(\Omega^{n-1} DA, S) \simeq \mathrm{Hom}(\Omega^n DA, S) \simeq \mathrm{Hom}(P_n, S).$$

Ezek alapján a jobb oldali általánosított Nakayama-sejtés azzal ekvivalens, hogy minden S egyszerű bal oldali A-modulushoz létezik egy n nemnegatív egész, amelyre $\mathrm{Ext}^n(DA, S) \neq 0$. Dräxler és Happel ebben a formájában bizonyítja az előző tételt [7].

Bizonyítás. Indirekt tegyük fel, hogy létezik a feltételeket kielégítő A algebra és S egyszerű bal oldali A-modulus, amelyre $\mathrm{Ext}^i(DA, S) = 0$ minden i nemnegatív egészre. Legyen S injektív burka Q_0, $E \leq Q_0$ pedig arra nézve maximális részmodulusa Q_0-nak, hogy minden kompozíciófaktora izomorf S-sel. Ekkor nyilván $\mathrm{Hom}(S, Q_0/E) = 0$, illetve $\mathrm{Ext}^i(DA, E) = 0$ minden i nemnegatív egészre. E minimális injektív kofeloldása az alábbi alakban írható fel:

$$0 \to E \to Q_0 \to Q_1 \to Q_2 \to \dots$$

Legyen $\nu^- = \mathrm{Hom}_A(DA, -)$ az inverz Nakayama-funktor. Ezt a funktort az előbbi injektív kofeloldásra alkalmazva az alábbi egzakt sorozatot kapjuk:

$$0 \to \nu^- Q_0 \xrightarrow{\alpha_0} \nu^- Q_1 \xrightarrow{\alpha_1} \nu^- Q_2 \xrightarrow{\alpha_2} \dots$$

Legyen $X_i = \mathrm{im}\, \alpha_i$ minden i-re. Ekkor az alábbi egzakt sorozatokat kapjuk:

$$0 \to \nu^- Q_0 \xrightarrow{\alpha_0} \nu^- Q_1 \xrightarrow{\alpha_1} \dots \nu^- Q_i \xrightarrow{\alpha_i} X_i \to 0$$

Ez E injektív kofeloldásának a minimalitása miatt minden i-re X_i minimális projektív feloldása. Jelölje $\Sigma^i M$ az M minimális injektív kofeloldásának az i-edik kosyzygyjét. $J^{2l+1} Q_0 = 0$ és a

$$0 \to E \to Q_0 \to Q_0/E \to 0$$

rövid egzakt sorozat miatt $\Sigma^1 E = Q_0/E$-re $J^{2l} \Sigma^1 E = 0$. Ehhez hasonlóan a többi kosyzygyre is $J^{2l} \Sigma^i E = 0$, így az inverz Nakayama-funktor alkalmazása után $J^{2l} \nu^- \Sigma^i E = 0$. Ezek alapján $J^{2l} X_i = 0$. Q_0 és E választása miatt

$$\mathrm{Hom}(\nu^- Q_0, S) \simeq \mathrm{Hom}(S, Q_0) \neq 0$$

és

$$\mathrm{Hom}(\nu^- Q_1, S) \simeq \mathrm{Hom}(S, Q_1) = 0.$$

A/J^l reprezentációvéges, így megadható a direkt felbonthatatlan véges dimenziós A/J^l-modulusok izomorfiatípusai reprezentánsainak egy véges gyűjteménye: $\{C_1, \ldots, C_n\}$. Legyen M tetszőleges véges dimenziós A-modulus, amelyre $J^{2l}M = 0$. Ekkor a

$$0 \to J^l M \to M \to M/J^l M \to 0$$

rövid egzakt sorozatban $J^l M$ és $M/J^l M$ tekinthetők A/J-modulusoknak is. Ekkor $M_1 := J^l M$ és $M_2 := M/J^l M$ felírható néhány C_i direkt felbonthatatlan modulus direkt összegeként, azaz

$$M_1 \simeq \bigoplus_{j=1}^{n} C_j^{s_j}$$

és

$$M_2 \simeq \bigoplus_{j=1}^{n} C_j^{t_j}.$$

Tegyük fel, hogy $\mathrm{pd}\, M \leq p$ valamely p természetes számra. Tekintsük az alábbi hosszú egzakt sorozatot:

$$\ldots \to \mathrm{Ext}^i(M_2, S) \to \mathrm{Ext}^i(M, S) \to \mathrm{Ext}^i(M_1, S) \to$$

$$\to \mathrm{Ext}^{i+1}(M_2, S) \to \mathrm{Ext}^{i+1}(M, S) \to \mathrm{Ext}^{i+1}(M_1, S) \to \ldots$$

Mivel minden $i > p$-re $\mathrm{Ext}^i(M, S) = 0$, így ilyenkor

$$0 \to \mathrm{Ext}^i(M_1, S) \to \mathrm{Ext}^{i+1}(M_2, S) \to 0$$

egzaktsága miatt $\mathrm{Ext}^i(M_1, S) \simeq \mathrm{Ext}^{i+1}(M_2, S)$, tehát a K-dimenziójuk egyenlő. Ezek alapján az $(s_1, \ldots, s_n, t_1, \ldots, t_n) \in \mathbb{Q}^{2n}$ vektorra minden $i > p$-re fennáll az alábbi egyenlőség:

$$\sum_{j=1}^{n} a(i, j) s_j = \sum_{j=1}^{n} a(i+1, j) t_j,$$

ahol $a(i,j) := \dim_K \operatorname{Ext}^i(C_j, S)$. Legyen ${}_{\mathbb{Q}}L_p \leq {}_{\mathbb{Q}}\mathbb{Q}^{2n}$ az az altér, amely azon $(x_1, \dots, x_n, y_1, \dots, y_n) \in \mathbb{Q}^{2n}$ alakú vektorokból áll, amelyek kielégítik a

$$\sum_{j=1}^{n} a(i,j)x_j = \sum_{j=1}^{n} a(i+1,j)y_j$$

egyenlőséget minden $i > p$-re. Ekkor $(s_1, \dots, s_n, t_1, \dots, t_n) \in L_p$.

Mivel $(L_p)_{p\in\mathbb{N}}$ alterek egy növő sorozata $\mathbb{Q}^{2n}$-ben, létezik p_0 természetes szám, hogy $L_p \subseteq L_{p_0}$ minden $p \in \mathbb{N}$-re. Legyen $M := X_{p_0+2}$, ekkor $\operatorname{pd} M = \operatorname{pd} X_{p_0+2} = p_0 + 2$, így $(s_1, \dots, s_n, t_1, \dots, t_n) \in L_{p_0+2} \subseteq L_{p_0}$. Tekintsük az alábbi egzakt sorozatot:

$$\dots \to \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M, S) \xrightarrow{\alpha} \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M_1, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_2, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M, S) \to$$

$$\to \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_1, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+3}(M_2, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+3}(M, S) = 0.$$

$L_{p_0+2} \subseteq L_{p_0}$ miatt

$$\dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_1, S) = \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+3}(M_2, S),$$

így az

$$\operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_1, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+3}(M_2, S)$$

epimorfizmus injektív. Ezek alapján

$$\operatorname{Ext}^{p_0+2}(M, S) \xrightarrow{0} \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_1, S),$$

és felírható az alábbi egzakt sorozat:

$$0 \to \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M, S)/\ker\alpha \to \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M_1, S) \to$$

$$\to \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_2, S) \to \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M, S) \to 0$$

Mivel az egzakt sorozatban szereplő vektorterek K-dimenzióit váltakozó előjellel összeadva 0-t kapunk, és $L_{p_0+1} \subseteq L_{p_0}$ miatt

$$\dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M_1, S) = \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M_2, S),$$

így

$$\dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M,S)/\ker\alpha = \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M,S),$$

azaz

$$\dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M,S) \leq \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M,S).$$

Ezek alapján az alábbi ellentmondáshoz jutunk:

$$0 \neq \dim_K \operatorname{Hom}(\nu^- Q_0, S) = \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+2}(M,S) \leq$$

$$\leq \dim_K \operatorname{Ext}^{p_0+1}(M,S) = \dim_K \operatorname{Hom}(\nu^- Q_1, S) = 0.$$

Ezzel beláttuk a tétel állítását.

3. Nakayama-algebrák

3.1. Uniszeriális modulusok, jobbszeriális algebrák

Számos általánosabb probléma jól kezelhető az ún. Nakayama-algebrák esetében, azonban a Nakayama-algebrák tanulmányozásához elengedhetetlen az uniszeriális modulusok és a jobbszeriális algebrák ismerete, így ebben az alfejezetben ezekkel fogok foglalkozni. Bemutatom a fontosabb tulajdonságaikat és néhány alapvető tételt a [2] könyv alapján. Innentől kezdve (a dolgozat végéig) A algebra alatt K test feletti véges dimenziós algebrát értek, továbbá a modulusok végesen generáltak, azaz véges dimenziósak.

3.1.1. Definíció. Legyen A véges dimenziós algebra egy K test felett, továbbá $M \in \text{mod-}A$. Ekkor az

$$M \supset \operatorname{rad} M \supset \operatorname{rad}^2 M \supset \ldots \supset 0$$

részmodulusláncot M *radikálláncának* vagy *csökkenő Loewy-sorozatának* nevezzük. M véges dimenziós K-vektortér, így véges a kompozíciólánca, tehát létezik olyan m, amelyre $\operatorname{rad}^m M = 0$. A legkisebb m-et, amelyre ez teljesül a *radikállánc hosszának* nevezzük, és $rl(M)$-mel jelöljük.

3.1.2. Definíció. Legyen M modulus. M *talpának* azt a modulust nevezzük, amelyet M egyszerű részmodulusai generálnak. Jelölés: $\operatorname{soc} M$.

3.1.3. Definíció. A 3.1.1 definíció duálisa a *talplánc* vagy *növő Loewy-sorozat*:

$$0 \subset \operatorname{soc} M \subset \operatorname{soc}^2 M \subset \ldots \subset M.$$

$\operatorname{soc}^i M$-t induktívan definiáljuk. Legyen $\operatorname{soc}^0 M = 0$, továbbá ha $\operatorname{soc}^i M$-t már definiáltuk, akkor legyen

$$\operatorname{soc}^{i+1} M = p^{-1}(\operatorname{soc}(M/\operatorname{soc}^i M),$$

ahol

$$p : M \to M/\mathrm{soc}^i M$$

a megfelelő kanonikus faktorleképezés. Ekkor a definíció alapján $\mathrm{soc}^{i+1} M \supset \mathrm{soc}^i M$. M véges dimenziós K-vektortér, így véges a kompozíciólánca, tehát létezik olyan m, amelyre $\mathrm{soc}^m M = M$. A legkisebb m-et, amelyre ez teljesül a *talplánc hosszának* nevezzük, és $sl(M)$-mel jelöljük.

3.1.4. Megjegyzés. A definíció alapján látható, hogy $rl(M)$, illetve $sl(M)$ legfeljebb az M modulus $l(M)$ kompozícióhosszával egyenlő.

3.1.5. Definíció. Belátható, hogy $rl(M) = sl(M)$, és ezt a közös értéket M *Loewy-magasságának* nevezzük, és $ll(M)$-mel jelöljük. Meg lehet ugyanis mutatni, hogy mind $rl(M)$, mind $sl(M)$ megegyezik a legkisebb m-mel, amelyre $M\mathrm{rad}^m A = 0$.

3.1.6. Megjegyzés. A radikállánc definíciójából könnyen látható, hogy $M = M_1 \oplus \ldots \oplus M_k$ esetén $ll(M) = \max\{ll(M_1), \ldots, ll(M_k)\}$.

3.1.7. Definíció. Legyen $M \in$ mod-A. Azt mondjuk, hogy M *uniszeriális*, ha egyértelmű a kompozíciólánca, azaz a részmodulushálója egy lánc.

3.1.8. Megjegyzés. Ha M uniszeriális, akkor minden részmodulusa és faktora is az, továbbá a duálisa, DM uniszeriális bal oldali modulus.

3.1.9. Állítás. Az alábbiak ekvivalensek $M \in$ mod-A-ra:

1. M uniszeriális.

2. Az $M \supset \mathrm{rad}\, M \supset \mathrm{rad}^2 M \supset \ldots \supset 0$ radikállánc egy kompozíciólánc.

3. A $0 \subset \mathrm{soc}\, M \subset \mathrm{soc}^2 M \subset \ldots \subset M$ talplánc egy kompozíciólánc.

4. $l(M) = ll(M)$.

Bizonyítás. Először az 1. és a 2. állítás ekvivalenciáját látjuk be.

1.-ből következik 2. Alkalmazzunk teljes indukciót az $l(M)$ kompozícióláncra. $l(M) = 1$ esetén M egyszerű, és az állítás triviálisan teljesül. Tegyük fel, hogy igaz az állítás minden t-nél kisebb kompozícióhosszra, és legyen M olyan modulus, amelyre $l(M) = t$. Mivel M uniszeriális, egyértelmű maximális részmodulusa van, ami nyilván $\operatorname{rad} M$. $\operatorname{rad} M \leq M$, így $\operatorname{rad} M$ is uniszeriális. Az indukciós feltevés alapján

$$\operatorname{rad} M \supset \operatorname{rad}^2 M \supset \ldots \supset 0$$

$\operatorname{rad} M$ egy kompozíciólánca, így

$$M \supset \operatorname{rad} M \supset \operatorname{rad}^2 M \supset \ldots \supset 0$$

M egy kompozíciólánca.

A másik irány bizonyításához tegyük fel, hogy

$$M = M_0 \supset M_1 \supset \ldots \supset M_t = 0$$

és

$$M = N_0 \supset N_1 \supset \ldots \supset N_t = 0$$

M egy-egy kompozíciólánca (a hosszuk a Jordan–Hölder-tétel szerint megegyezik). i-re vonatkozó indukcióval megmutatjuk, hogy $M_i = N_i = \operatorname{rad}^i M$ minden $0 \leq i \leq t$-re. $i = 0$-ra ez triviális. Tegyük fel, hogy teljesül az állítás valamely $i \leq 0$-ra. Mivel $\operatorname{rad}^i M/\operatorname{rad}^{i+1} M$ egyszerű, $\operatorname{rad}^i M$-nek egyértelmű maximális részmodulusa van, ami nyilván $\operatorname{rad}^{i+1} M$, így $M_{i+1} = N_{i+1} = \operatorname{rad}^{i+1} M$.

Az 1. és a 3. állítás ekvivalenciája hasonlóan látható be.

A 2. állításból közvetlenül kövekezik a 4.

4.-ből következik 2. Tegyük fel, hogy $m = l(M) = ll(M)$. Tudjuk, hogy

$$m = \sum_{i=1}^{m-1} l(\operatorname{rad}^i M/\operatorname{rad}^{i+1} M),$$

így
$$l(\mathrm{rad}^{\,i} M/\mathrm{rad}^{\,i+1} M) = 1$$
minden i-re, mivel
$$l(\mathrm{rad}^{\,i} M/\mathrm{rad}^{\,i+1} M) \neq 0$$
minden i-re. Ezek alpján a radikállánc egy kompozíciólánc.

3.1.10. Definíció. Az A algebrát *jobbszeriálisnak* nevezzük, ha minden direkt felbonthatatlan projektív jobb oldali modulus uniszeriális. Az A algebrát *balszeriálisnak* nevezzük, ha minden direkt felbonthatatlan projektív bal oldali modulus uniszeriális.

3.1.11. Definíció. Legyen M modulus. *M tetejének* az $M/\mathrm{rad}\, M$ modulust nevezzük. Jelölés: $\mathrm{top}\, M$.

3.1.12. Állítás. Az A algebra pontosan akkor jobbszeriális, ha minden P direkt felbonthatatlan projektív jobb oldali modulusra $\mathrm{rad}\, P/\mathrm{rad}^{\,2} P$ egyszerű modulus vagy 0.

Bizonyítás. Az egyik irány belátásához tegyük fel, hogy A jobbszeriális, és P direkt felbonthatatlan projektív. Az uniszeriális modulusok jellemzése szerint
$$P \supset \mathrm{rad}\, P \supset \mathrm{rad}^{\,2} P \supset \ldots \supset 0$$
kompozíciólánc, így $\mathrm{rad}\, P/\mathrm{rad}^{\,2} P$ valóban vagy egyszerű modulus, vagy 0.

A másik irány belátásához tegyük fel, hogy minden P direkt felbonthatatlan projektívre $\mathrm{rad}\, P/\mathrm{rad}^{\,2} P$ egyszerű modulus vagy 0. Az uniszeriális modulusok jellemzése szerint azt kell megmutatni, hogy a
$$P \supset \mathrm{rad}\, P \supset \mathrm{rad}^{\,2} P \supset \ldots \supset 0$$
radikállánc egy kompozíciólánc. $\mathrm{top}\, P = P/\mathrm{rad}\, P$ egyszerű, mivel $P/\mathrm{rad}\, P$ féligegyszerű, és P direkt felbonthatatlan. $1 \leq i$-re vonatkozó teljes indukcióval

belátjuk, hogy $\mathrm{rad}^{i-1}P/\mathrm{rad}^{i}P$ egyszerű vagy 0. $i = 1,2$-re igaz az állítás. Tegyük fel, hogy $\mathrm{rad}^{i-1}P/\mathrm{rad}^{i}P$ egyszerű vagy 0. Ha 0, akkor készen vagyunk, így feltehető, hogy egyszerű. Legyen

$$f : P' \to \mathrm{rad}^{i-1}P$$

projektív fedő,

$$p : \mathrm{rad}^{i-1}P \to \mathrm{rad}^{i-1}P/\mathrm{rad}^{i}P$$

pedig a kanonikus epimorfizmus. Ekkor

$$pf : P' \to \mathrm{rad}^{i-1}P/\mathrm{rad}^{i}P.$$

Mivel $\ker f \ll P'$, mert (P', f) projektív fedő, illetve $\ker p \ll \mathrm{rad}^{i-1}P$, mert $\mathrm{rad}^{i}P = \mathrm{rad}\,(\mathrm{rad}^{i-1}P)$, ezért a kompozícióra $\ker pf \ll P'$. Az indukciós feltevés szerint $\mathrm{rad}^{i-1}P/\mathrm{rad}^{i}P$ egyszerű, így P' direkt felbonthatatlan. Az f epimorfizmus megszorítható

$$f_1 : \mathrm{rad}\,P' \to \mathrm{rad}^{i}P,$$

illetve

$$f_2 : \mathrm{rad}^{2}P' \to \mathrm{rad}^{i+1}P$$

epimorfizmusokká, mivel tetszőleges $f : M \to N$ epimorfizmusra

$$f(\mathrm{rad}\,M) = f(M\mathrm{rad}\,A) = f(M)\mathrm{rad}\,A = N\mathrm{rad}\,A = \mathrm{rad}\,N.$$

A komagokat felírva az

$$\bar{f} : \mathrm{rad}\,P'/\mathrm{rad}^{2}P' \to \mathrm{rad}^{i}P/\mathrm{rad}^{i+1}P$$

egyértelmű epimorfizmust kapjuk az alábbi, egzakt sorokkal rendelkező kommutatív diagram alapján:

$$\begin{array}{ccccccccc}
0 & \longrightarrow & \mathrm{rad}^2 P' & \longrightarrow & \mathrm{rad}\, P' & \longrightarrow & \mathrm{rad}\, P'/\mathrm{rad}^2 P' & \longrightarrow & 0 \\
 & & \Big\downarrow{\scriptstyle f_2} & & \Big\downarrow{\scriptstyle f_1} & & \Big\downarrow{\scriptstyle \bar{f}} & & \\
0 & \longrightarrow & \mathrm{rad}^{i+1} P & \longrightarrow & \mathrm{rad}^{i} P & \longrightarrow & \mathrm{rad}^{i} P/\mathrm{rad}^{i+1} P & \longrightarrow & 0
\end{array}$$

Mivel P' direkt felbonthatatlan projektív, a feltétel szerint $\mathrm{rad}\, P'/\mathrm{rad}^2 P'$ egyszerű vagy 0, így $\mathrm{rad}^i P/\mathrm{rad}^{i+1} P$ is az.

3.1.13. Tétel. Legyen A véges dimenziós K feletti bázisalgebra, ahol K algebrailag zárt, továbbá legyen Γ az A algebra Gabriel-gráfja. A pontosan akkor jobbszeriális, ha Γ minden a pontjához legfeljebb egy irányított él tartozik, aminek a a kiindulási pontja.

Bizonyítás. Legyen $e_a \in A$ az a csúcshoz tartozó idempotens. Az előző állítás alapján A pontosan akkor jobbszeriális, ha minden $a \in \Gamma$ csúcsra

$$\mathrm{rad}\,(e_a A)/\mathrm{rad}^2(e_a A) = e_a(\mathrm{rad}\, A/\mathrm{rad}^2 A)$$

egyszerű vagy 0, azaz legfeljebb egydimenziós mint K-vektortér. Ez azzal ekvivalens, hogy legfeljebb egy $b \in \Gamma$ csúcs létezik, amelyre $e_a(\mathrm{rad}\, A/\mathrm{rad}^2 A)e_b \neq 0$, és ez a K-vektortér legfeljebb egydimenziós. Ez pedig pontosan akkor teljesül, ha legfeljebb egy $b \in \Gamma$ csúcs létezik, amelyre létezik $a \to b$ irányított él, és legfeljebb egy ilyen irányított él létezik.

3.1.14. Megjegyzés. Könnyen belátható, hogy a tétel feltételeinek eleget tevő összefüggő irányított gráf az alábbi típusú gráfok egyike lehet:

1. Fa pontosan egy nyelővel.

2. Olyan gráf, amely pontosan egy irányított kört tartalmaz, és ezen kör pontjaiból nem mennek a kör pontjaitól különböző pontokba nyilak (csak a kör pontjaiba mehetnek nyilak).

3.1.15. Megjegyzés. Ha A jobbszeriális, és $A \simeq K\Gamma/I$, akkor a fenti tétel csak a Γ gráfra ad meg feltételt, míg az I megengedhető ideál tetszőleges lehet.

3.1.16. Állítás. Legyen A véges dimenziós K feletti bázisalgebra, ahol K algebrailag zárt, továbbá $A \simeq K\Gamma/I$, ahol Γ összefüggő irányított gráf, I pedig megengedhető ideál. Minden $a \in \Gamma$ csúcshoz rendelhető egy $S(a)$ egyszerű modulus, amely $\operatorname{top} e_a A$-val izomorf mint A-modulus, ahol $e_a A$ az a csúcshoz tartozó direkt felbonthatatlan projektív. Másrészt $S(a)$ izomorf K-val mint K-vektortér. Ekkor $\{S(a) : a \in \Gamma\}$ reprezentálja az egyszerű A-modulusok izomorfiatípusait.

3.1.17. Jelölés. Legyen M uniszeriális A-modulus az alábbi radikálllánccal:

$$M = M_0 \supset M_1 \supset \ldots \supset M_t = 0.$$

$\operatorname{top} M_i = M_i/M_{i+1} \simeq S(a_i)$ valamely $a_i \in \Gamma$ csúcsra, ahol $0 \leq 1 < t$. Mivel az uniszeriális modulusokat egyértelműen meghatározza izomorfizmus erejéig a kompozícióláncuk, az M modulusra az alábbi jelölést alkalmazhatjuk:

$$M = \begin{smallmatrix} a_0 \\ a_1 \\ \vdots \\ a_{t-1} \end{smallmatrix}.$$

3.2. Nakayama-algebrák

Ebben az alfejezetben a Nakayama-algebrákkal fogok foglalkozni. Ez az alfejezet is a [2] könyvön alapszik.

3.2.1. Definíció. Az A algebrát *Nakayama-algebrának* nevezzük, ha jobb- és balszeriális is.

3.2.2. Megjegyzés. Az A algebra pontosan akkor Nakayama, ha A^{op} Nakayama-algebra.

3.2.3. Tétel. Legyen A olyan bázisalgebra, amelynek a Γ gráfja összefüggő. A pontosan akkor Nakayama-algebra, ha Γ (véges) lánc (azaz egy irányított út) vagy irányított kör.

Bizonyítás. A 3.1.13 tétel alapján A pontosan akkor Nakayama, ha minden $a \in \Gamma$ csúcs legfeljebb egy él kiindulási pontja, és legfeljebb egy él végpontja. Ez alapján nyilvánvaló az állítás.

3.2.4. Állítás. Legyen A egy algebra és $I \lhd A$ egy valódi ideálja. Ha A jobbszeriális, akkor A/I is jobbszeriális.

Bizonyítás. Legyen

$$A = \bigoplus_{i=1}^{n} P_i,$$

ahol P_i direkt felbonthatatlan projektív minden i-re. Ekkor

$$A/I = \bigoplus_{i=1}^{n} P_i/P_iI,$$

ahol P_i/P_iI direkt felbonthatatlan vagy 0 minden i-re. Minden P' direkt felbonthatatlan projektív A/I-modulushoz létezik i, hogy $P' \simeq P_i/P_iI$, így P' uniszeriális, mert a P_i uniszeriális modulus faktora.

3.2.5. Állítás. Legyen A egy algebra és $I \lhd A$ egy valódi ideálja. Ha A Nakayama-algebra, akkor A/I is Nakayama-algebra.

Bizonyítás. Az előző állításból és a duálisából következik.

3.2.6. Állítás. Legyen A Nakayama-algebra, és legyen P egy olyan direkt felbonthatatlan projektív A-modulus, amelyre $ll(P) = ll(A)$. Ekkor P injektív is.

Bizonyítás. Legyen P injektív burka mod-A-ban I. P uniszeriális, így $\operatorname{soc} P$ egyszerű, tehát $\operatorname{soc} I$ is az. Mivel A Nakayama-algebra, I uniszeriális. Ezek alapján felírhatjuk az alábbi egyenlőtlenségláncot:

$$ll(A) = ll(P) = l(P) \leq l(I) = ll(I) \leq ll(A).$$

Ebből az következik, hogy $l(P) = l(I)$, azaz $P \simeq I$, így P injektív.

3.2.7. Lemma. Legyen $f : M \to N$ (modulus)epimorfizmus. Ekkor $ll(M) \geq ll(N)$.

Bizonyítás.

$$f(\operatorname{rad} M) = f(M \operatorname{rad} A) = f(M)\operatorname{rad} A = N \operatorname{rad} A = \operatorname{rad} N$$

miatt $f(\operatorname{rad}^i M) = \operatorname{rad}^i N$ minden i természetes számra, így $rl(M) \geq rl(N)$, azaz $ll(M) \geq ll(N)$.

3.2.8. Tétel. Legyen A olyan bázisalgebra, ami Nakayama-algebra is, és a Γ gráfja összefüggő, továbbá legyen M direkt felbonthatatlan A-modulus. Ekkor létezik P direkt felbonthatatlan projektív A-modulus, valamint t egész szám, amelyre $1 \leq t \leq ll(P)$, hogy $M \simeq P/\operatorname{rad}^t P$. Speciálisan, A reprezentációvéges.

Bizonyítás. Legyen P direkt felbonthatatlan projektív, t pedig olyan egész, amelyre $1 \leq t \leq ll(P)$ teljesül. Ekkor $P/\operatorname{rad}^t P$ uniszeriális, és emiatt direkt felbonthatatlan is. Legyen M olyan A-modulus, amelynek $ll(M) = t$ a Loewy-magassága. $0 = \operatorname{rad}^t M = M \operatorname{rad}^t A$ alapján látható, hogy M-et annullálja $\operatorname{rad}^t A$, így M $A/\operatorname{rad}^t A$-modulus. Hasonlóan, $\operatorname{rad}^{t-1} M \neq 0$ miatt $\operatorname{rad}^{t-1} A \neq 0$. Ezek alapján $ll(A/\operatorname{rad}^t A) = t$. A 3.2.5-ből következik, hogy $A/\operatorname{rad}^t A$ is Nakayama-algebra, továbbá az alábbi direktösszeg-felbontás írható fel:

$$A/\operatorname{rad}^t A \simeq \bigoplus_{i=1}^{n} P_i/P_i \operatorname{rad}^t A = \bigoplus_{i=1}^{n} P_i/\operatorname{rad}^t P_i,$$

ahol $P_i/\operatorname{rad}^t P_i$ direkt felbonthatatlan minden i-re.

Legyen

$$f : P' = \bigoplus_{j=1}^{r} P'_j \to M$$

M projektív fedője mod-$A/\operatorname{rad}^t A$-ban, ahol P'_j direkt felbonthatatlan minden j-re. Ekkor az alábbi összefüggés írható fel:

$$t = ll(A/\operatorname{rad}^t A) \geq \max\{ll(P'_1), \ldots, ll(P'_t)\} \geq ll(M) = t.$$

Ebből következik, hogy létezik j index, amelyre $1 \leq j \leq r$ teljesül, hogy $ll(P'_j) = t$. Feltehető, hogy $ll(P'_j) = t$ minden $1 \leq j \leq s$-re, valamint $ll(P'_j) < t$ minden $s < j \leq r$-re. Jelölje f_j az f homomorfizmus $f|_{P'_j}$ megszorítását P'_j-re (itt $P'_j \leq P'$, ahol a direkt összeg minden koordinátája 0, kivéve a j-edik). Ha nincs $1 \leq j \leq s$, amelyre f_j injektív, akkor $ll(\operatorname{im} f_j) < t$ minden $1 \leq j \leq s$-re, míg az f által indukált

$$\bigoplus_{j=1}^{r} \operatorname{im} f_j \to M$$

homomorfizmus szürjektív. Ekkor viszont az előző lemma szerint $t > ll(M)$, ami ellentmondás. Ezek alapján létezik $1 \leq q \leq s$, amelyre $f_q : P'_q \to M$ injektív. $ll(P'_q) = t = ll(A/rad^t A)$, így a 3.2.6 állítás szerint P'_q injektív $A/rad^t A$-modulus. Ezek alapján $f_q : P'_q \to M$ egy felhasadó beágyazás. Mivel M direkt felbonthatatlan, f_q izomorfizmus. P'_q direkt felbonthatatlan projektív $A/rad^t A$-modulus, így létezik $1 \leq i \leq n$, hogy $P'_q \simeq P_i/\operatorname{rad}^t P_i$, azaz $M \simeq P_i/\operatorname{rad}^t P_i$.

3.2.9. Következmény. A direkt felbonthatatlan A-modulusok izomorfiatípusainak száma:

$$\sum_{i=1}^{n} ll(P_i) \leq n \cdot ll(A),$$

ahol n az A gráfjában a csúcsok száma, azaz az egyszerű A-modulusok izomorfiaosztályainak a száma.

3.2.10. Megjegyzés. Ha $M \simeq P/\operatorname{rad}^t P$ valamely P direkt felbonthatatlan projektív modulusra, és $1 \leq t \leq ll(P)$, akkor P a $P \to M$ kanonikus epimorfizmussal projektív fedő.

3.2.11. Megjegyzés. Legyen M direkt felbonthatatlan modulus. Ekkor M-et izomorfizmus erejéig egyértelműen meghatározza az egyszerű teteje, $\operatorname{top} M$ (az egyszerű talpa, $\operatorname{soc} M$) és a kompozícióhossza, $l(M)$ (ami $ll(M)$-mel egyenlő, mivel M uniszeriális).

3.2.12. Következmény. Legyen A olyan bázisalgebra, aminek a Γ gráfja összefüggő. A pontosan akkor Nakayama-algebra, ha minden direkt felbonthatatlan A-modulus uniszeriális.

Bizonyítás. Az egyik irány a definíció, a másik irány a 3.2.8 tétel következménye.

4. Finitisztikus dimezió és Nakayama-algebrák

4.1. Újabb homologikus dimenziók

Az utóbbi években definiáltak újabb, modulusokhoz, illetve algebrákhoz rendelhető mennyiségeket – ha úgy tetszik, homologikus dimenziókat –, amelyek segítségével a különféle finitisztikus dimenziókra felső, illetve alsó becsléseket lehet adni. Különösen érdekes a Gélinas által bevezetett ún. *kihurkolási szám (delooping level)* [9], amelyről Ringel is ír [15]. Az alábbi alfejezetben több dimenzió jellegű mennyiséget mutatok be Ringel [15] cikke alapján.

4.1.1. Definíció. Legyen $M \in \text{mod-}A$. Ekkor $\operatorname{add} M \subseteq \text{mod-}A$ az a részkategória, amely M direkt összeadandóinak véges direkt összegeit tartalmazza.

4.1.2. Definíció. Legyen M végesen generált modulus. M-re a $\operatorname{del} M$ *kihurkolási szám (delooping level)* az alábbi módon definiálható: Jelölje $\Omega^d M$ M minimális projektív feloldásának a d-edik syzygyjét. Legyen $\operatorname{del} M = d$, ha d a legkisebb olyan természetes szám – feltéve, hogy ilyen létezik –, amelyre $\Omega^d M \in \operatorname{add} A_A \oplus \Omega^{d+1} M'$ valamely $M' \in \text{mod-}A$-ra. Vegyük észre, hogy ha $\Omega^d M \in \operatorname{add} A_A \oplus \Omega^{d+1} M'$ valamely $M' \in \text{mod-}A$-ra, akkor $\Omega^{d+1} M \in \operatorname{add} A_A \oplus \Omega^{d+2} M'$. Ha nem létezik ilyen d, akkor legyen $\operatorname{del} M = \infty$.

4.1.3. Definíció. Legyen A algebra. A-ra a $\operatorname{del} A$ *kihurkolási szám (delooping level)* az alábbi módon definiálható:

$$\operatorname{del} A = \max_S \operatorname{del} S,$$

ahol S végigfut az egyszerű A-modulusokon.

4.1.4. Megjegyzés. Ha az A-ra A-modulusként tekintünk, akkor $\operatorname{del} A_A = 0$, így vigyázni kell, hogy az A-ra mint algebrára $\operatorname{del} A$-t másként definiáljuk.

A *kihurkolási szám* duálisa a *kiakasztási szám*, amelyet az alábbi módon definiálhatunk:

4.1.5. Definíció. Legyen M végesen generált modulus. M-re a $\operatorname{des} M$ *kiakasztási szám (desuspending level)* az alábbi módon definiálható: Jelölje $\Sigma^d M$ M minimális injektív kofeloldásának a d-edik kosyzygyjét. Legyen $\operatorname{des} M = d$, ha d a legkisebb olyan természetes szám – feltéve, hogy ilyen létezik –, amelyre $\Sigma^d M \in \operatorname{add} D({}_A A) \oplus \Sigma^{d+1} M'$ valamely $M' \in$ mod-A-ra. Vegyük észre, hogy ha $\Sigma^d M \in \operatorname{add} D({}_A A) \oplus \Sigma^{d+1} M'$ valamely $M' \in$ mod-A-ra, akkor $\Sigma^{d+1} M \in \operatorname{add} D({}_A A) \oplus \Sigma^{d+2} M'$. Ha nem létezik ilyen d, akkor legyen $\operatorname{des} M = \infty$.

4.1.6. Definíció. Legyen A algebra. A-ra a $\operatorname{des} A$ *kiakasztási szám (desuspending level)* az alábbi módon definiálható:

$$\operatorname{des} A = \max_S \operatorname{des} S,$$

ahol S végigfut az egyszerű A-modulusokon.

4.1.7. Állítás. (Gélinas) Legyen M végesen generált modulus. Ha létezik N (nem feltétlenül végesen generált) modulus d injektív dimenzióval, amelyre $1 \leq d < \infty$, illetve $\operatorname{Ext}^d(M, N) \neq 0$, akkor $d \leq \operatorname{del} M$.

Bizonyítás. Legyen N olyan modulus, amelyre $\operatorname{id} N = d$, ahol $1 \leq d < \infty$. Ekkor $\operatorname{Ext}^{d+1}(X, N) = 0$ minden X modulusra. Legyen M végesen generált modulus, és tegyük fel, hogy $\operatorname{del} M < d$. Ekkor definíció szerint $\Omega^{d-1} M \in \operatorname{add} A_A \oplus \Omega^d M'$ valamely végesen generált M'-re. A dimenzióeltolás alapján $\operatorname{Ext}^d(M, N) = \operatorname{Ext}^1(\Omega^{d-1} M, N)$, továbbá $\operatorname{Ext}^1(\Omega^{d-1} M, N) \in \operatorname{Ext}^1(\operatorname{add} A_A \oplus \Omega^d M', N)$. Ekkor

$$\operatorname{Ext}^1(\operatorname{add} A_A \oplus \Omega^d M', N) = \operatorname{Ext}^1(\Omega^d M', N) = \operatorname{Ext}^{d+1}(M', N) = 0,$$

a második egyenlőségnél újra a dimenzióeltolást használtuk. Ezek szerint $\operatorname{Ext}^d(M, N) = 0$, ami ellentmondás.

4.1.8. Tétel. Legyen A algebra. Ekkor $\mathrm{i.Fin.dim}\, A \leq \operatorname{del} A$.

Bizonyítás. Legyen N tetszőleges modulus, amelyre $\operatorname{id} N = d$ véges. Azt kell megmutatni, hogy létezik S egyszerű modulus, amelyre $d \leq \operatorname{del} S$. Ha $d = 0$, akkor ez tetszőleges S-re teljesül. Tegyük fel, hogy $d \geq 1$. $\operatorname{id} N = d$ miatt létezik S egyszerű modulus, amelyre $\operatorname{Ext}^d(S, N) \neq 0$. Az előző állítás szerint ezzel beláttuk a tételt.

Hasonlóan látható be ezeknek a duálisa:

4.1.9. Állítás. Legyen M végesen generált modulus. Ha létezik N (nem feltétlenül végesen generált) modulus d projektív dimenzióval, amelyre $1 \leq d < \infty$, illetve $\operatorname{Ext}^d(N, M) \neq 0$, akkor $d \leq \operatorname{des} M$.

4.1.10. Tétel. Legyen A algebra. Ekkor $\mathrm{p.Fin.dim}\, A \leq \operatorname{des} A$.

4.1.11. Állítás. Legyen M végesen generált modulus, továbbá $N \leq M$ részmodulus. Ekkor $\operatorname{del} N \leq \operatorname{pd} M$.

Bizonyítás. Legyen $\operatorname{pd} M = d$. Feltehető, hogy d véges, különben triviálisan igaz az állítás. A patkólemmát a

$$0 \to N \to M \to M/N \to 0$$

rövid egzakt sorozatra alkalmazva az alábbi egzakt sorozatot kapjuk:

$$0 \to \Omega^d N \to P' \oplus \Omega^d M \to \Omega^d(M/N) \to 0,$$

ahol P' projektív. M projektív dimenziójából látható, hogy $\Omega^d M$ projektív, így $E = P' \oplus \Omega^d M$ is projektív. Legyen $\Omega^d(M/N)$ projektív fedője $P(\Omega^d(M/N))$. Ekkor $P(\Omega^d(M/N))$ direkt összeadandója E-nek, azaz $E = P'' \oplus P(\Omega^d(M/N))$ valamely P'' projektívre. Ezek alapján, mivel P'' benne van az $E \to \Omega^d(M/N)$ magjában, továbbá

$$0 \to \Omega(\Omega^d(M/N)) \to P(\Omega^d(M/N)) \to \Omega^d(M/N) \to 0$$

egzakt, ezért

$$\Omega^d N = P'' \oplus \Omega(\Omega^d(M/N)) = P'' \oplus \Omega^{d+1}(M/N),$$

így $\operatorname{del} N \leq d$.

A duális állítás hasonlóan látható be:

4.1.12. Állítás. Legyen M végesen generált modulus, továbbá M/N a faktora valamely $N \leq M$ részmodulusra. Ekkor $\operatorname{des}(M/N) \leq \operatorname{id} M$.

4.1.13. Tétel. Tegyük fel, hogy minden S egyszerű modulus része egy M_S végesen generált modulusnak, melyre $\operatorname{pd} M_S < \infty$. Legyen $d = \max_S \operatorname{pd} M_S$. Ekkor

$$\text{i.Fin.dim}\, A \leq \operatorname{del} A \leq d \leq \text{p.fin.dim}\, A.$$

Bizonyítás. Az első egyenlőtlenség a 4.1.8 tétel állítása. A 4.1.11 állítás szerint $\operatorname{del} S \leq \operatorname{pd} M_S$, így

$$\operatorname{del} A = \max_S \operatorname{del} S \leq \max_S \operatorname{pd} M_S = d.$$

A finitisztikus dimenzió definíciója szerint $\operatorname{pd} M_S \leq \text{p.fin.dim}\, A$, így $d = \max_S \operatorname{pd} M_S \leq \text{p.fin.dim}\, A$.

A tétel duálisa:

4.1.14. Tétel. Tegyük fel, hogy minden S egyszerű modulus faktora egy N_S végesen generált modulusnak, melyre $\operatorname{id} N_S < \infty$. Legyen $d' = \max_S \operatorname{id} N_S$. Ekkor

$$\text{p.Fin.dim}\, A \leq \operatorname{des} A \leq d' \leq \text{i.fin.dim}\, A.$$

Az előző két tétel kombinálásával kapjuk az alábbi tételt:

4.1.15. Tétel. Tegyük fel, hogy minden S egyszerű modulus része egy M_S végesen generált modulusnak, melyre $\operatorname{pd} M_S < \infty$, továbbá S faktora egy N_S végesen generált modulusnak, melyre $\operatorname{id} N_S < \infty$. Legyen $d = \max_S \operatorname{pd} M_S$ és $d' = \max_S \operatorname{id} N_S$. Ekkor

$$\text{p.fin.dim}\, A = \text{i.fin.dim}\, A = \text{p.Fin.dim}\, A = \text{i.Fin.dim}\, A = \operatorname{del} A = \operatorname{des} A = d = d'.$$

4.2. Finitisztikus dimezió és Nakayama-algebrák

Az alábbi alfejezetben bemutatom, hogyan lehet kiszámolni viszonylag egyszerűen a Nakayama-algebrák finitisztikus dimenzióját, majd a módszer alkalmazására hozok saját példákat. Az elméleti részt ebben az alfejezetben is Ringel [15] cikke alapján ismertetem.

4.2.1. Definíció. Az A Nakayama-algebrát *lineárisnak* mondjuk, ha létezik egyszerű projektív A-modulus, különben A-t *ciklikusnak* nevezzük. Érdemes megjegyezni, hogy összefüggő Nakayama-algebránál az elnevezés arra utal, hogy lineáris Nakayama-algebrának a Gabriel-gráfja út, ciklikusé pedig kör.

4.2.2. Definíció. Legyen A Nakayama-algebra, továbbá M olyan direkt felbonthatatlan A-modulus, amelynek véges a projektív dimenziója. Azt modjuk, hogy M *páros*, ha $\operatorname{pd} M$ páros, illetve azt mondjuk, hogy M *páratlan*, ha $\operatorname{pd} M$ páratlan.

4.2.3. Definíció. Jelölje $D\mathrm{Tr}$ és $\mathrm{Tr}\, D$ a szokásos Auslander–Reiten-eltolásokat mod-A-ban. Ha M direkt felbonthatatlan és nem projektív, akkor $\tau M = D\mathrm{Tr}\, M$ az M eltoltja. Ha M direkt felbonthatatlan és nem injektív, akkor $\tau^{-} M = \mathrm{Tr}\, DM$ az M inverz eltoltja. Tetszőleges M modulusra jelölje IM az M injektív burkát, továbbá PM az M projektív fedőjét. Definiáljuk a ψ, illetve a γ leképezéseket az alábbi módon: Legyen S egyszerű modulus. Amennyiben $\operatorname{top} IS$ nem injektív, legyen $\psi S = \tau^{-}\operatorname{top} IS$. Amennyiben $\operatorname{soc} PS$ nem projektív, legyen $\gamma S = \tau \operatorname{soc} PS$.

4.2.4. Definíció. Legyen A ciklikus Nakayama-algebra. *m hosszú ψ-útnak* nevezzük egyszerű modulusok egy $(S_1, \ldots, S_m)$ sorozatát, ha $S_{i+1} = \psi S_i$ minden $1 \leq i \leq m-1$-re. S_1 a *ψ-út kiindulási*, míg S_m a *végpontja*. Azt mondjuk, hogy S a *ψ-megelőzője* T-nek, ha $\psi S = T$. Hasonló fogalmakat definiálhatunk γ segítségével: *m hosszú γ-útnak* nevezzük egyszerű modulusok egy $(S_1, \ldots, S_m)$ sorozatát, ha $S_{i+1} = \gamma S_i$ minden $1 \leq i \leq m-1$-re. S_1 a *γ-út kiindulási*, míg S_m a *végpontja*. Azt mondjuk, hogy S a *γ-megelőzője* T-nek, ha $\gamma S = T$.

4.2.5. Definíció. Legyen A ciklikus Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus. Legyen $a(S)$ az S-ben végződő ψ-utak hosszainak a szuprémuma, továbbá $a'(S)$ az S-ben végződő γ-utak hosszainak a szuprémuma.

4.2.6. Definíció. Legyen A ciklikus Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus. Azt mondjuk, hogy S *ψ-ciklikus*, ha $a(S) = \infty$. Ezzel ekvivalens, hogy létezik e pozitív egész, amelyre $\psi^e S = S$. Ehhez hasonlóan azt mondjuk, hogy S *γ-ciklikus*, ha $a'(S) = \infty$. Ezzel ekvivalens, hogy létezik e pozitív egész, amelyre $\gamma^e S = S$.

4.2.7. Definíció. Legyen A ciklikus Nakayama-algebra. Definiáljuk $a(A)$-t azon $a(S)$ értékek maximumaként, ahol S egyszerű és nem ψ-ciklikus. Megmutatható, hogy $a(A)$ megegyezik azon $a'(S)$ értékek maximumával, ahol S egyszerű és nem γ-ciklikus.

4.2.8. Megjegyzés. Megmutatható, hogy $a(A) = 0$ esetén A öninjektív, azaz A_A injektív.

A következőkben bizonyítás nélkül kimondok néhány állítást, amelyek megtalálhatók Madsen [12] cikkében.

4.2.9. Állítás. (Madsen, lásd [12].) Legyen A Nakayama-algebra, A és B pedig direkt felbonthatatlan modulusok.

1. Ha A része B-nek, akkor ΩB faktora ΩA-nak.

2. Ha A faktora B-nek, akkor ΩB része ΩA-nak.

4.2.10. Állítás. (Madsen, lásd [12].) Legyen A Nakayama-algebra, M pedig direkt felbonthatatlan modulus.

1. Ha N része M egy faktorának, és M páratlan, akkor N is páratlan, és $\operatorname{pd} N \leq \operatorname{pd} M$.

2. Ha N része M egy faktorának, és N páros, akkor M is páros, és $\operatorname{pd} M \leq \operatorname{pd} N$.

4.2.11. Következmény. Legyen $N \subseteq M$, N, M direkt felbonthatatlanok. Ha M páratlan, akkor $\operatorname{pd} N \leq \operatorname{pd} M$, ha M páros, akkor $\operatorname{pd} IN \leq \operatorname{pd} M$.

Bizonyítás. Az 1. állítás a 4.2.10 1. állításának a speciális esete. A 2. állításhoz vegyük észre, hogy $M \subseteq IM = IN$, majd használjuk a 4.2.10 2. állítását. Ezek szerint $\operatorname{pd} IN \leq \operatorname{pd} M$.

4.2.12. Állítás. (Madsen, lásd [12].) Legyen A Nakayama-algebra, S, S' pedig egyszerű modulusok. $\psi S' = S$ pontosan akkor teljesül, ha S' kompozíciófaktora $\Omega^2 S$-nek.

4.2.13. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra, M pedig direkt felbonthatatlan modulus. M pontosan akkor páratlan, ha minden kompozíciófaktora páratlan; ekkor

$$\operatorname{pd} M = \max_S \operatorname{pd} S,$$

ahol S végigfut M kompozíciófaktorain.

Bizonyítás. Legyen M direkt felbonthatatlan. Először tegyük fel, hogy M páratlan. Ekkor a 4.2.10 1. állítása szerint M tetszőleges S kompozíciófaktora páratlan, továbbá $\operatorname{pd} S \leq \operatorname{pd} M$. Legalább az egyik S kompozíciófaktorra $\operatorname{pd} S = \operatorname{pd} M$, mivel a legfeljebb $\operatorname{pd} M$ projektív dimenziójú modulusok osztálya bővítésre zárt. Ezután tegyük fel, hogy M tetszőleges S kompozíciófaktora páratlan. Madsen [12] cikkének az egyik állításának a következménye, hogy

$$\operatorname{pd} M = \max_S \operatorname{pd} S,$$

ahol S végigfut M kompozíciófaktorain.

4.2.14. Következmény. Legyen A Nakayama-algebra. Ekkor tetszőleges páratlan $1 \leq i \leq \text{p.fin.dim}\, A$-ra létezik S egyszerű modulus, amelyre $\operatorname{pd} S = i$.

Bizonyítás. Létezik M (végesen generált) modulus, amelyre $\operatorname{pd} M = d = \text{p.fin.dim}\, A$, így tetszőleges $0 \leq i \leq d$-re létezik M_i direkt felbonthatatlan modulus, amelyre $\operatorname{pd} M_i = i$, például $\Omega^{d-i} M$ egy direkt felbonthatatlan direkt összeadandója. Legyen i ezenfelül páratlan. Ekkor az előző tétel szerint M_i-nek van S kompozíciófaktora, amelyre $\operatorname{pd} S = i$.

A következő tétel a 4.2.12 állítás, illetve a 4.2.13 tétel felhasználásával bizonyítható. A bizonyítás A Auslander–Reiten-gráfját, illetve az alfejezet elején definiált fogalmakat (például ψ-utakat) használja; ennek az ismertetésétől eltekintek.

4.2.15. Tétel. Legyen A ciklikus Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus.

1. $a(S)$ pontosan akkor véges, ha $\operatorname{pd} S$ páratlan; ekkor $\operatorname{pd} S = 2a(S) - 1$. Ha $a(S)$ végtelen, akkor $\operatorname{pd} IS$ páros, és $\operatorname{pd} IS \leq 2a(A)$.

2. $a'(S)$ pontosan akkor véges, ha $\operatorname{id} S$ páratlan; ekkor $\operatorname{id} S = 2a'(S) - 1$. Ha $a'(S)$ végtelen, akkor $\operatorname{id} PS$ páros, és $\operatorname{id} PS \leq 2a(A)$.

4.2.16. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus. Ekkor S páratlan, vagy IS páros, tehát S és IS közül legalább az egyiknek véges a projektív dimenziója.

Bizonyítás. Feltehető, hogy A gráfja összefüggő. Tegyük fel, hogy S nem páratlan, ekkor $\operatorname{pd} S$ páros vagy végtelen. Ha $\operatorname{pd} S$ páros, akkor a 4.2.10 2. állítása alapján $\operatorname{pd} IS$ páros, azaz IS páros. Ha $\operatorname{pd} S$ végtelen, akkor A ciklikus, így a 4.2.15 tétel 1. állítása alapján $a(S)$ végtelen, továbbá $\operatorname{pd} IS$ páros.

A tétel duálisa:

4.2.17. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus. Ekkor $\operatorname{id} S$ páratlan, vagy $\operatorname{id} PS$ páros, tehát S és PS közül legalább az egyiknek véges az injektív dimenziója.

4.2.18. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra. Ekkor minden S egyszerű modulus része egy M_S direkt felbonthatatlan modulusnak, melyre $\operatorname{pd} M_S < \infty$, továbbá S faktora egy N_S direkt felbonthatatlan modulusnak, melyre $\operatorname{id} N_S < \infty$.

Bizonyítás. Legyen S egyszerű. A 4.2.16 tétel szerint $\operatorname{pd} S$ vagy $\operatorname{pd} IS$ véges, így S része egy M_S direkt felbonthatatlan modulusnak, melyre $\operatorname{pd} M_S < \infty$. Hasonlóan a 4.2.17 tétel miatt $\operatorname{id} S$ vagy $\operatorname{id} PS$ véges, így S faktora egy N_S direkt felbonthatatlan modulusnak, melyre $\operatorname{id} N_S < \infty$.

4.2.19. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra, S pedig egyszerű modulus. Legyen $M_S = S$, ha $\operatorname{pd} S < \infty$, különben pedig legyen $M_S = IS$. Legyen $N_S = S$, ha $\operatorname{id} S < \infty$, különben pedig legyen $N_S = PS$. Legyen $d = \max_S \operatorname{pd} M_S$, illetve $d' = \max_S \operatorname{id} N_S$. Ekkor

$$\text{p.fin.dim}\, A = \text{i.fin.dim}\, A = \text{p.Fin.dim}\, A = \text{i.Fin.dim}\, A = \operatorname{del} A = \operatorname{des} A = d = d'.$$

Bizonyítás. A 4.2.16, illetve a 4.2.17 alapján látható, hogy M_S-nek véges a projektív dimenziója, illetve N_S-nek véges az injektív dimenziója minden S egyszerű modulusra. Ekkor alkalmazható a 4.1.15 tétel, ezzel beláttuk a tétel állítását.

4.2.20. Definíció. (Gélinas) Legyen A Nakayama-algebra, M pedig direkt felbonthatatlan modulus. Ekkor M *beágyazási dimenzióját* az alábbi módon definiáljuk:

$$e(M) = \min\{\operatorname{pd} N : N \in \text{mod-}A, M \subseteq N\}.$$

4.2.21. Állítás. Legyen A Nakayama-algebra, M pedig direkt felbonthatatlan modulus. Ekkor

$$e(M) = \min\{\operatorname{pd} M, \operatorname{pd} IM\},$$

továbbá

$$\operatorname{del} M \leq e(M).$$

Ha S egyszerű, akkor

$$e(S) < \infty$$

is teljesül.

Bizonyítás. Legyen N olyan végesen generált modulus, amelyre $M \subseteq N$, továbbá $\operatorname{pd} N$ minimális. $\operatorname{soc} M$ egyszerű, így feltehető, hogy N direkt felbonthatatlan, mivel $N = \bigoplus N_i$ esetén (N_i direkt felbonthatatlan minden i-re) M része valamely N_i-nek, és $\operatorname{pd} N_i \leq \operatorname{pd} N$. Ha $\operatorname{pd} N$ végtelen, akkor $\operatorname{pd} N$ minimalitása miatt tetszőleges $M \subseteq N'$-re $\operatorname{pd} N' = \infty$, tehát $\operatorname{pd} M = \operatorname{pd} IM = \infty$, így $e(M) = \min\{\operatorname{pd} M, \operatorname{pd} IM\}$. Ha N páratlan, akkor a 4.2.10 1. állítása alapján $M \subseteq N$ miatt $\operatorname{pd} M \leq \operatorname{pd} N$, így $\operatorname{pd} N$ minimalitása miatt $\operatorname{pd} M = \operatorname{pd} N$, azaz $e(M) = \min\{\operatorname{pd} M, \operatorname{pd} IM\}$. Ha N páros, akkor a 4.2.10 2. állítása alapján $N \subseteq IN = IM$ miatt $\operatorname{pd} IM \leq \operatorname{pd} N$, így $\operatorname{pd} N$ minimalitása miatt $\operatorname{pd} IM = \operatorname{pd} N$, azaz $e(M) = \min\{\operatorname{pd} M, \operatorname{pd} IM\}$.

A 4.1.11 állítás miatt $\operatorname{del} M \leq e(M)$.

Legyen S egyszerű. Ekkor a 4.2.16 tétel alapján $\operatorname{pd} S$ vagy $\operatorname{pd} IS$ véges, tehát $e(S)$ véges.

4.2.22. Megjegyzés. $\operatorname{pd} N = \infty$ valóban lehetséges. Tekintsük az alábbi Nakayama-algebrát:

$$A_A = \begin{smallmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \\ 2 \end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix} 2 \\ 1 \\ 2 \end{smallmatrix}.$$

Ekkor

$$(DA)_A \simeq \begin{smallmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \\ 2 \end{smallmatrix}.$$

Vegyük az

$$M_A = \begin{smallmatrix} 2 \\ 1 \end{smallmatrix}$$

modulust. $IM = \begin{smallmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{smallmatrix}$, és $\operatorname{pd} M = \operatorname{pd} IM = \infty$, így $e(M) = \infty$, azaz tetszőleges $M \subseteq N$-re $\operatorname{pd} N = \infty$.

4.2.23. Tétel. Legyen A Nakayama-algebra. Ekkor

$$\mathrm{p.fin.dim}\, A = \max_S \min\{\mathrm{pd}\, S, \mathrm{pd}\, IS\},$$

ahol S végigfut az egyszerű A-modulusokon.

Bizonyítás. $\mathrm{del}\, S \leq e(S)$ minden S egyszerűre, így

$$\mathrm{p.fin.dim}\, A = \mathrm{del}\, A = \max_S \mathrm{del}\, S \leq \max_S e(S).$$

A 4.2.16 tétel alapján $\mathrm{pd}\, S$ vagy $\mathrm{pd}\, IS$ véges, tehát

$$\max_S e(S) \leq \mathrm{p.fin.dim}\, A.$$

Ezek szerint

$$\mathrm{p.fin.dim}\, A = \max_S e(S),$$

így a 4.2.21 állítás alapján beláttuk a tételt.

Ezzel a tétellel kaptunk egy egyszerű formulát a Nakayama-algebrák finitisztikus dimenziójára. Ha egy Nakayama-algebra globális dimenziója véges, akkor az megegyezik a finitisztikus dimenziójával, így a végtelen globális dimenziójú Nakayama-algebrák izgalmasabbak. Az alábbiakban saját példákat hozok erre az esetre. Mutatok minden n természetes számra olyan Nakayama-algebrát, amelynek végtelen a globális dimenziója és n a finitisztikus dimenziója.

4.2.24. Példa. $n = 0$-ra jó példa az alábbi jól ismert Nakayama-algebra:

$$A_A = {\scriptstyle\begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix}} \oplus {\scriptstyle\begin{smallmatrix}2\\1\end{smallmatrix}}.$$

$\mathrm{r.gl.dim}\, A = \infty$, mivel $\mathrm{pd}\, 1 = \infty$.

$$(DA)_A \simeq {\scriptstyle\begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix}} \oplus {\scriptstyle\begin{smallmatrix}2\\1\end{smallmatrix}},$$

így $\begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix}$, illetve $\begin{smallmatrix}2\\1\end{smallmatrix}$ injektív is. $I(1) = \begin{smallmatrix}2\\1\end{smallmatrix}$, továbbá $I(2) = \begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix}$, így $\mathrm{pd}\, I(1) = \mathrm{pd}\, I(2) = 0$, tehát $\mathrm{p.fin.dim}\, A = 0$.

4.2.25. Példa. Legyen $n = 2k-1$ alakú, ahol $k \geq 1$. Tekintsük az alábbi Nakayama-algebrát:

$$A_A = \begin{smallmatrix}1\\2\\3\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}2\\3\\4\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3\\4\\5\end{smallmatrix} \oplus \ldots \oplus \begin{smallmatrix}3k-2\\3k-1\\3k\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k-1\\3k\\1\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k\\1\end{smallmatrix}.$$

r.gl.dim $A = \infty$, mivel pd $1 = \infty$.

$$(DA)_A \simeq \begin{smallmatrix}3k-1\\3k\\1\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}1\\2\\3\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}2\\3\\4\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3\\4\\5\end{smallmatrix} \oplus \ldots \oplus \begin{smallmatrix}3k-2\\3k-1\\3k\end{smallmatrix}.$$

Látható, hogy az 1, illetve a $3, 4, \ldots, 3k-1, 3k$ egyszerű modulusok injektív burka projektív is, így a finitiszikus dimenzió meghatározásához elegendő a 2 egyszerű modulust, illetve az $I(2) = \begin{smallmatrix}1\\2\end{smallmatrix}$ modulust vizsgálni. pd $2 = 2k-1$, valamint pd $I(2) = \infty$, így p.fin.dim $A = 2k-1$.

4.2.26. Példa. Legyen $n = 2k$ alakú, ahol $k \geq 1$. Tekintsük az alábbi Nakayama-algebrát:

$$A_A = \begin{smallmatrix}1\\2\\3\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}2\\3\\4\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3\\4\\5\end{smallmatrix} \oplus \ldots \oplus \begin{smallmatrix}3k-2\\3k-1\\3k\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k-1\\3k\\1\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k\\1\\2\\3\end{smallmatrix}.$$

r.gl.dim $A = \infty$, mivel pd $1 = \infty$.

$$(DA)_A \simeq \begin{smallmatrix}3k-1\\3k\\1\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k\\1\\2\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3k\\1\\2\\3\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}2\\3\\4\end{smallmatrix} \oplus \begin{smallmatrix}3\\4\\5\end{smallmatrix} \oplus \ldots \oplus \begin{smallmatrix}3k-2\\3k-1\\3k\end{smallmatrix}.$$

Látható, hogy az 1, illetve a $3, 4, \ldots, 3k-1, 3k$ egyszerű modulusok injektív burka projektív is, így a finitiszikus dimenzió meghatározásához elegendő a 2 egyszerű modulust, illetve az $I(2) = \begin{smallmatrix}3k\\1\\2\end{smallmatrix}$ modulust vizsgálni. pd $2 = \infty$, valamint pd $I(2) = 2k$, így p.fin.dim $A = 2k$.

Hivatkozások

[1] Frank W Anderson and Kent R Fuller. *Rings and categories of modules*, volume 13. Springer Science & Business Media, 2012.

[2] Ibrahim Assem, Daniel Simson, and Andrzej Skowroński. *Elements of the Representation Theory of Associative Algebras: Volume 1: Techniques of Representation Theory*. Cambridge University Press, 2006.

[3] Maurice Auslander and David A Buchsbaum. Homological dimension in noetherian rings. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 42(1):36–38, 1956.

[4] Maurice Auslander and David A Buchsbaum. Homological dimension in local rings. *Transactions of the American Mathematical Society*, 85(2):390–405, 1957.

[5] Maurice Auslander and Idun Reiten. On a generalized version of the Nakayama conjecture. *Proceedings of the American Mathematical Society*, 52(1):69–74, 1975.

[6] Hyman Bass. Finitistic dimension and a homological generalization of semiprimary rings. *Transactions of the American Mathematical Society*, 95(3):466–488, 1960.

[7] Peter Dräxler and Dieter Happel. A proof of the generalized Nakayama conjecture for algebras with $J^{2l+1} = 0$ and A/J^l representation finite. *Journal of Pure and Applied Algebra*, 78(2):161–164, 1992.

[8] Kent R Fuller and Birge Zimmermann-Huisgen. On the generalized nakayama conjecture and the cartan determinant problem. *Transactions of the American Mathematical Society*, 294(2):679–691, 1986.

[9] Vincent Gélinas. The depth, the delooping level and the finitistic dimension. *Advances in Mathematics*, 394:108052, 2022.

[10] Edward L Green and Birge Zimmermann-Huisgen. Finitistic dimension of Artinian rings with vanishing radical cube. *Mathematische Zeitschrift*, 206:505–526, 1991.

[11] Arun Vinayak Jategaonkar. A counter-example in ring theory and homological algebra. *Journal of Algebra*, 12(3):418–440, 1969.

[12] Dag Madsen. Projective dimensions and Nakayama algebras. *Representations of algebras and related topics*, pages 247–265, 2005.

[13] Bruno J Müller. The classification of algebras by dominant dimension. *Canadian Journal of Mathematics*, 20:398–409, 1968.

[14] Tadasi Nakayama. On algebras with complete homology: To Emil Artin on his 60th birthday. In *Abhandlungen aus dem Mathematischen Seminar der Universität Hamburg*, volume 22, pages 300–307. Springer, 1958.

[15] Claus Michael Ringel. The finitistic dimension of a Nakayama algebra. *Journal of Algebra*, 576:95–145, 2021.

[16] Joseph J Rotman. An introduction to homological algebra (2009).

[17] Jean-Pierre Serre. Sur la dimension homologique des anneaux et des modules noethériens. In *Proceedings of the international symposium on algebraic number theory, Tokyo & Nikko*, volume 1956, pages 175–189, 1955.

[18] Sverre Smalø. The supremum of the difference between the big and little finitistic dimensions is infinite. *Proceedings of the American Mathematical Society*, 126(9):2619–2622, 1998.

[19] Hiroyuki Tachikawa. On dominant dimensions of QF-3 algebras. *Transactions of the American Mathematical Society*, 112(2):249–266, 1964.

[20] Birge Zimmermann-Huisgen. Homological domino effects and the first finitistic dimension conjecture. *Inventiones mathematicae*, 108(1):369–383, 1992.

[21] Birge Zimmermann-Huisgen. The finitistic dimension conjectures – a tale of 3.5 decades. In *Abelian Groups and Modules: Proceedings of the Padova Conference, Padova, Italy, June 23–July 1, 1994*, pages 501–517. Springer, 1995.